

Näkövammaisen opiskelijan ohjaaminen ammatillisen koulutuksen alussa
- Ohjausmateriaali ohjaushenkilöstölle

Seija-Sinikka Laitinen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2016
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Laitinen, Seija-Sinikka	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2016
	Sivumäärä 44	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: X
Työn nimi Näkövammaisen opiskelijan ohjaaminen ammatillisen koulutuksen alussa - Ohjausmateriaali ohjaushenkilöstölle		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Teppo Karapalo, Pirjo Tiikkainen		
Toimeksiantaja(t) Bovallius-ammattiopisto		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön taustalla on vammaisten henkilöiden oikeuksista säädetty YK:n yleissopimus, joka takaa yhdenvertaisen mahdollisuuden koulutukseen vammasta, sairaudesta tai muusta rajoitteesta huolimatta. Ammatillisen koulutuksen laki (L 630/1998) syventää koulutusmahdollisuutta ammatillisen erityisopetuksen määräyksellä (A 811/1998), jossa huomioidaan suunnitelmallisesti opiskelijan yksilölliset tavoitteet ja valmiudet.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin työelämälähtöisenä kehittämistyönä Bovallius-ammattiopistolle. Tavoitteena oli kehittää henkilöstön ohjausosaamista ohjata asiakaslähtöisesti näkövammaista opiskelijaa. Tarkoituksena oli selvittää millaista on näkövammaisen hyvä ohjaus. Tiedonkeruumenetelminä käytettiin kirjallisuuskatsausta, ryhmähaastattelua ja havainnointia. Ryhmähaastatteluun osallistui yhdeksän ammattiopiston opetuksen ohjaajaa. Havainnointeja tehtiin oppilaitoksen tiloissa ja ryhmässä, jossa työskenteli näkövammaisen opiskelija. Kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalysillä.</p> <p>Tuotoksena koostettiin ohjausmateriaali ohjaushenkilöstölle näkövammaisen opiskelijan ohjaamisesta, käyttäen olemassa olevia materiaaleja. Niiden valinnoissa huomioitiin tarkoitukseen sopivuus, helppolukuisuus ja monimuotoisuus, jota saatiin valitsemalla tekstin lisäksi havainnollistavia videoita. Materiaali julkaistiin sähköisesti Bovalliuksen intrassa. Materiaalin tarkoitus oli lisätä tietoisuutta ja ohjausosaamista näkövammaisen opiskelijan ohjaamisesta ammattiopiston toimintaympäristössä.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että näkövammaisen ensikohtaaminen koettiin haastavaksi, tiedon ja kokemuksen puuttuessa. Tietoa haluttiin kohtaamisesta ja ohjaamisesta, ympäristön turvallisuudesta, apuvälineistä ja verkostosta. Materiaalia voi käyttää ammattiopiston ohjaushenkilöstön lisäksi muutkin työntekijät ja soveltaen opiskelijat.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Näkövammaisen, ohjaaminen, kohtaaminen, perehdytys		
Muut tiedot		

Author(s) Laitinen, Seija-Sinikka	Type of publication Bachelor's thesis	Date May 2016 Language of publication: Finnish
	Number of pages 44	Permission for web publication: x
Title of publication Visually impaired students' guidance at the beginning of vocational education Guidance material for employees		
Degree programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Teppo Karapalo, Pirjo Tiikkainen		
Assigned by Bovallius- ammattiopisto (Bovallius Vocational College)		
Abstract <p>In the background of the thesis was the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The convention ensures equal opportunities of education for everyone in spite of disability, illness or other constraint. The Act on Vocational Education (L 630/1998) specifies these opportunities with a decree (A 811/1998) that takes the students' personal aims and competences systematically into account.</p> <p>The thesis was assigned by the Bovallius Vocational College as a working life development project. The aim was to develop the employees' guidance competences so that they would have a more client-oriented approach with visually impaired students. The purpose was to determine what kind of guidance would have the best results. The methods of data collection were a literature review, a group interview and observation. Nine instructors from the college participated in the group interview. The observation took place in the college and in a group including a visually impaired student. The data was analysed by using content analysis.</p> <p>As a result, based on the existing guidance materials, an introduction material about visually impaired students' guidance was composed for the employees. In the selection of the materials suitability, readability and diversity were taken into account. This was possible to achieve by adding illustrative video clips to the text. The material was released in an electronic form. The aim was to expand the instructors' knowledge and guidance competences of visually impaired students in the college's operational environment.</p> <p>As a result of the thesis, it can be stated that the first encounters with visually impaired students were found challenging because of a lack of knowledge and experience. Information was needed about encounters and guidance, the safety of the environment, assistive devices and networks. The introduction material can be used by the employees in the vocational college and, after certain modifications, by the students as well.</p>		
Keywords/tags (subjects) Visually impaired student, guidance, encounter, introduction material		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Ohjaushenkilöstön näkövammaosaamisen vahvistaminen	3
2	Tarkoitus ja tavoitteet	4
3	Näkövammaisen opiskelijan ohjaaminen ammatillisessa erityisopetuksessa	5
3.1	Näkövammaisuus	5
3.2	Ammatillinen erityisopetus	7
3.3	Ohjaus.....	8
4	Kehittämistyön toteuttaminen ja prosessin kuvaus	10
4.1	Kehittämisympäristö ja kohderyhmä	10
4.2	Prosessin kuvaus.....	11
4.3	Kehittämismenetelmät.....	12
5	Aineistojen analyysi.....	15
6	Tulokset	16
6.1	Näkövammaisen opiskelijan kohtaaminen ja ohjaaminen	17
6.2	Turvallinen ympäristö.....	20
6.3	Apuvälineet.....	23
6.4	Verkosto	24
6.5	Ohjausmateriaalin toteutus	27
6.6	Ohjausmateriaalin pilotointi.....	27
7	Kehittämistyön pohdinta.....	28
7.1	Tulosten tarkastelu.....	28
7.2	Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys.....	30
7.3	Kehittämisideoita ja tulosten hyödyntäminen.....	32
	Lähteet.....	34
	Liitteet	38
	Liite 1. Fokusryhmähaastattelu suunnitelma	38
	Liite 2. Tutkimuslupa alaikäisen opiskelijan huoltajalle.....	39
	Liite 3. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 3.....	40

Liite 4. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 4.	41
Liite 5. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 9.	42
Liite 6. Näytteet ohjausmateriaalin dioista: Dia 13.	43
Liite 7. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 15.	44

Kuviot

KUVIO 1. Kokemuksellisen oppimisen vaiheet kehittämistyössä.	11
KUVIO 2. Teemoittelun tuloksena laadittu runko ja alakohdat.	17

Taulukot

Taulukko 1. Näkövammojen luokitus WHO:n määritelmän mukaan	6
--	---

1 Ohjaushenkilöstön näkövammaosaamisen vahvistaminen

YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti vammaisilla on yhdenvertainen oikeus saada opetusta yleisessä koulutusjärjestelmässä. Vammaisella on oikeus yksilölliseen tukeen oppimisen edistämiseksi. Näkövammaisten koulutuksessa on huomioitava heidän erityistarpeet, kuten pistekirjoituksen ja liikkumistaitojen opetus. Koulujen henkilökunnalla on oltava asianmukainen koulutus, että he osaavat työskennellä vammaisia tukien heidän oppimisympäristössään. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 17.)

Bovallius-ammattiopisto järjestää ammatillista erityisopetusta erityistä tukea tarvitseville nuorille ja aikuisille. Se perustuu lakiin ammatillisesta koulutuksesta (L 630/1998). Siinä määritellään ammatillisen erityisopetuksen perusteet, muoto ja tavoitteet. Bovallius-ammattiopistolla Jyväskylässä on muutamia näkövammaisia nuoria ammatillisessa koulutuksessa. Näkövammaisten hakeutuminen ammattiopistolle on todennäköisempää, johtuen Onerva mäen koulun läheisyydestä, joka on erikoistunut muun muassa näkövammaisten perusopetukseen aina 10 -luokkaan saakka. Sen jälkeen heillä on mahdollisuus hakeutua Bovallius-ammattiopistolle valmentavaan ja tutkintoon johtavaan koulutukseen. Valmentavassa koulutuksessa on moniaistisen ryhmä, josta jatkumona on voi hakeutua ammatilliseen koulutukseen.

Näkövammaiset käyttävät kuulo-, tunto- ja hajuaisteja toimiessaan. Tällöin ympäristössä ja ohjauksessa on huomioitava heidän erityistarpeet. Tästä johtuen ohjaushenkilöstön ohjausosaaminen vaatii perehtymistä näkövammaisten ohjaamisessa käytettäviin taitoihin ja tekniikoihin sekä apuvälineisiin.

Opinnäytetyön aiheena oli näkövammaisen opiskelijan ohjaamisen kehittäminen opiskelijan tullessaan ammatilliseen koulutukseen. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen kehittämistyö, jonka tavoitteena oli lisätä ammattiopiston ohjaushenkilöstön ohjausosaamista. Opinnäytetyö toteutettiin Jyväskylässä sijaitsevalle Bovallius-ammattiopistolle, joka myöhemmin mainittuna on ammattiopisto. Kehittämistyön aineistona käytettiin kirjallisuutta ja ohjaajien ryhmähaastattelu sekä havainnoin tuomaa

aineistoa. Peruskäsitteet ja toimintatavat, joita ohjausmateriaalissa on, ovat valmiista materiaaleista kohderyhmälle valikoituja.

2 Tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoituksena oli selvittää, millaista on näkövammaisen nuoren hyvä ohjaus ammatinopiston toimintaympäristössä. Tavoitteena on kehittää ohjaushenkilöstön ohjausosaamista kohdata, ohjata ja tukea asiakaslähtöisesti näkövammaista nuorta. Kehittämällä ohjausta lisätään suvaitsevaisuutta ja ymmärtäväisyyttä sekä karsitaan ennakkoluuloja ympäristössä, jossa näkövammaisen opiskelija toimii ja näin vahvistetaan hänen yhdenvertaisuutta sekä osallisuutta.

Kehittämistyön tutkimuskysymys oli, millaista on näkövammaisen nuoren hyvä ohjaus? Kehittämistyön tehtävänä oli selvittää kirjallisuuden pohjalta hyvän ohjauksen elementtejä sekä ryhmähaastattelun ja havainnoinnin avulla, millaista tietoa ohjaushenkilöstö tarvitsee näkövammaisten ohjauksesta. Opinnäytetyön tuotoksena muodostui ohjausmateriaali näkövammaisen opiskelijan ohjaamisesta.

Perehdyttämistä työpaikoilla tarvitaan jatkuvasti. Uusien työntekijöiden ja opiskelijoiden lisäksi perehdytyksestä hyötyy muutkin työntekijät, kun työtehtäviin on tullut muutoksia tai on tarve kehittää osaamista. Perehdyttämisen keinona voidaan käyttää toisilta oppimista. Sen etuna on, että silloin kaikki oppii. Perehdyttämisen onnistuessa, se lisää innostuneisuutta työpaikkaa ja alaa kohtaan, kiinnostusta työhön, sitoutuneisuutta, osaamisen vahvistumista ja halua oppia uusia asioita lisää. (Perehdytä hyvin, 2011.) Organisaatiolle tuleva hyöty on kaksisuuntaista. Asiakastyytyväisyys kasvaa, kun opiskelijoita ohjataan asiakaslähtöisesti. Hyvästä palautteesta kiinnostus oppilaitosta kohtaan nousee ja tuo uusia hakijoita. Samoin hyvän palautteen voima hyvänä työnantajana on organisaatioille tärkeitä.

3 Näkövammaisen opiskelijan ohjaaminen ammatillisessa erityisopetuksessa

Näkövammaisen nuori, ammatillinen erityisopetus, oppimisympäristö ja ohjaaminen muodostavat tässä kehittämistyössä viitekehyksen. Kehittämistyön keskiössä on näkövammaisen nuori opiskelija ja ohjaaja. Kuinka ohjaaja kohtaa näkövammaisen nuoren ja kuinka ohjaus siitä jatkuu. Osallisuus ja asiakaslähtöisyys ovat tavoitteina niin ammatillisessa erityisopetuksessa kuin kuntoutuksenohjauksessakin.

3.1 Näkövammaisuus

Kehittämistyössä näkövammaisella tarkoitetaan vaikeasti heikkonäköisiä, lähes sokeita ja sokeita henkilöitä. Näkökyvyn alentumisesta on huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa. Näkövammaisen henkilön näkökykyä ei voida korjata normaalisti silmälaseilla tai piilolaseilla (Ojamo 10, 2014). Nuorella tarkoitetaan henkilöä, joka on siirtymässä toisen asteen koulutukseen tai on jo opiskelemassa, iältään 15 - 24 vuotta (Näkövammarekisterin vuosikirja 2014, 19).

Vammaisuus ja näkövamma määrittelyssä peilataan yksilön suorituskykyä yhteiskunnan ja väestön vaatimuksiin. Näkövammaisen henkilön näkökyky on alentunut ja se on asettanut huomattavia haasteita selvitä arjesta. Näkövammaisen toimintakykyyn vaikuttaa muuan muassa vammautumisikä, vammaankesto, psyykkinen sopeutumiskyky, uusien asioiden omaksumiskyky, elämäntapa ja tehtävät toiminnot sekä toimintaympäristön ja näkövammaisen henkilön erityistarpeiden yhteensopivuus. (Mts. 9.)

Näkövammarekisteri noudattaa WHO:n mukaista määritelmää näkövammaisuudesta (taulukko 1). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen apuvälinehuollossa, kuntoutuksen ohjaukseen ohjautumisessa ja näkövammaisyhdistysten jäsenyyden valinnassa käytetään WHO:n mukaista määritelmää. Kunnallisen päätöksenteon ja Kelan määritelmät ovat poikkeavat toisistaan sekä WHO:n määritelmästä (Mts. 10).

Taulukko 1. Näkövammojen luokitus WHO:n määritelmän mukaan (Mts).

Näkövamman vaikeusasteluokka	Näöntarkkuus eli visus (v)	Näkökentän halkaisija (∅)	Toiminnallinen kuvaus
1 Heikkonäköinen	$0.3 > v \geq 0.1$		Lähes normaali toiminta näön turvin mahdollista optisin apuvälinein.
2 Vaikeasti heikkonäköinen	$0.1 > v \geq 0.05$		Näön käyttö sujuu vain erityisapuvälinein. Lukunopeus on hidastunut.
3 Syvästi heikkonäköinen	$0.05 > v \geq 0.02$	$\emptyset \leq 20^\circ$	Yleensä ei näe lukea kuin luku-TV:llä. Suuntausnäkö puuttuu. Liikkuminen tuottaa vaikeuksia. Muiden aistien apu on tarpeen.
4 Lähes sokea	$0.02 > v - 1/\infty$	$\emptyset \leq 10^\circ$	Toiminta pääasiassa muiden aistien kuin näköaistin varassa.
5 Täysin sokea	$v = 0$ ei valon tajua		Näöstä ei ole apua. Toiminta muiden aistien (erityisesti kuulo- ja tuntoaistin) varassa.

Lähde: The Prevention of Blindness. Wld Hlth Org. Techn. Rep. Ser., 1973. No 518. WHO. Geneva 1973. Suomenkieliset nimitykset ja toiminnallinen kuvaus: NKL.

Vaikeasti heikkonäköisen näkökenttä on supistunut halkaisijaltaan 20 asteeseen tai sen alle. Näön käyttö on mahdollista vain erityisapuvälinein esimerkiksi tietokoneen puhesyntetisaattorilla tai pistenäytöllä. (Näkövammaisen palveluopas 2015, 3.) Sokean paremman silmän näöntarkkuus on laseilla korjattuna alle 0,05. (WHO:n luokat 3,4,5) tai näkökentän halkaisija on alle 20 astetta. Sokean ja lähes sokean näköä ei voi korjata optisilla apuvälineillä kuten silmälasilla. Toiminnot tapahtuvat muita aisteja käyttämällä. (Mts.) Näkövammarekisterin vuosikirjassa (2014) esitettyjen tutkimuksien arvioiden mukaan heitä olisi 50 000 -65 000. Rekisteröityjä näkövammaisia on 18 387. Heistä nuoria aikuisia, 15–24 -vuotiaita on 790. (Mts. 19.)

Näkeminen muodostuu useista osa-alueista. Näitä ovat näöntarkkuus, näkökentät, silmän kyky mukautua näkemään eri etäisyyksiä, silmän mukautuminen eri valo-olosuhteisiin, värinäkö, kontrastinäkö, hämäränäkö, silmälihasten toiminta, häikäisy ja näköinformaation tulkinta aivoissa (Lehtinen 2008, 73). Jos vammautumisesta on kulunut vähän aikaa, tarvitsee näkövammaisen tukea ja apua huomattavasti runsaammin kuin henkilö, joka on ollut vammautuneena pidempään. Pidempään vammautuneet ovat jo ehtineet sopeutua uusiin toimintatapoihin ja selviytymiskeinoihin. (Poussu-Olli, Keto 1999, 25.)

Apuvälineet

Apuvälineet jaotellaan niiden käyttötarkoituksen mukaan. Tällaisia ovat esimerkiksi liikkumisen apuvälineeksi lukeutuva valkoinen keppi ja näönkäytön apuvälineiksi lukeutuva lukutelevisio (Näkövammaisten yleisimmät apuvälineet, n.d). Antti Oikarin tekemässä pro gradussa Näkövammaisten apuvälineiden käytettävyys (2015, 46) listataan neljä käytetyintä apuvälinettä. Nämä ovat tietokone, valkoinen keppi, matkapuhelin ja opaskoira. Näiden nimeämisessä korostuivat ne apuvälineet, jotka mahdollistavat näkövammaiselle itsenäisemmän liikkumisen, tiedonhankinnan ja yhteydenpidon. (Oikari 2015, 47.)

Kela järjestää ja korvaa apuvälineitä, jotka ovat ammatillisen koulutuksen suorittamista varten välttämättömimmät arvokkaat ja vaativat apuvälineet (L 566/2005). Kelan apuvälinepalvelut määrittävät ammatillisessa koulutuksessa tarvittavat apuvälineet, järjestää apuvälineitä kokeiltavaksi ja käyttöön. Näiden apuvälineiden käytön opetus, seuranta ja huolto kuuluvat Kelan apuvälinepalveluihin. (Apuvälinelainsäädäntö 2015.)

3.2 Ammatillinen erityisopetus

Laki ammatillisesta koulutuksesta sisältää ammatillisen erityisopetuksen määräyksen (L 630/1998, A 811/1998) mukaan erityisopetus ottaa huomioon opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet suunnitelmallisesti. Tällöin opiskelijaa tuetaan ja opiskelujärjestelyin mahdollistetaan opiskelu sairaudesta, vammasta, oppimisvaikeudesta tai muusta syystä huolimatta. (Ammatillinen erityisopetus n.d.)

Näkövammaisia nuoria opiskelijoita kohdataan ammattiopistolla tutustumispäivissä, koulutuskokeilussa ja heidän aloittaessaan opiskelut. Koulutuskokeilun tarkoituksena on selvittää alanvalintaa kokeilijalle. Opiskeluiden alkuvaiheessa opiskelijalle laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (L 630/1998). Siihen kirjataan muun muassa tutkintoon liittyvien asioiden lisäksi opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma, opiskelijan erityisopetuksen ja

opiskelijahuollon palvelut, muut henkilökohtaiset palvelu- ja tukitoimet sekä erityisopetuksen peruste. (Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma 2010.) HOJKS:n ammattiopistossa laatii ryhmävastuuopettaja opiskelijan kanssa huomioiden yksilölliset tarpeet, elämänhallinnan ja opiskelun tukemisen. HOJKS -työskentelyyn osallistuvat yhteistyössä huoltajat tai opiskelijan lailliset edustajat sekä opetushenkilöstö. Lisäksi opiskelijapalvelujen työntekijä osallistuu tarvittaessa (Opiskeluhooltosuunnitelma 2014, 3). Sitä käyttävät ensisijaisesti opiskelijan ryhmäopettaja, ryhmänohjaaja ja opiskelijapalveluiden työntekijät. HOJKS:ia päivitetään koko opintojen ajan.

Opiskelijahuoltosuunnitelman (2014, 3) mukaan yhteisöllinen opiskelijahuoltotyö kuuluu koko ammattiopiston henkilöstölle. He ovat ensisijaisesti vastuussa opiskelijan ja oppilaitosympäristön hyvinvoinnista. Yhteistyötä tehdään tiiviisti opiskelijahuollosta vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden kanssa. Tavoitteena on edistää opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä ja sosiaalista vastuuta, vuorovaikutusta, opiskeluympäristön terveyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä sekä yhteistyötä kodin kanssa. (Mts.)

3.3 Ohjaus

Kuntoutusohjaajan tehtävänä olisi tiedottaa ja neuvoa ohjaushenkilöstöä näkövammaisen nuoren erityistarpeiden huomioimisessa. Kuntoutusohjauksen tulisi toimia yhdessä ammattiopiston henkilökunnan kanssa tehden moniammatillista yhteistyötä näkövammaisen nuoren hyvinvoinnin turvaamiseksi (Notko 2006). Näin näkövammaisen opiskelijan opiskelut etenisivät mahdollisemman joustavasti yksilöllisten tavoitteiden ja kuntoutussuunnitelman kanssa samassa linjassa.

Ammattiopistolla kuntoutuksenohjaus on jakautunut useamman työntekijän työnkuviin. Ryhmävastuuopettajat, ohjaajat ja opiskelijapalveluiden henkilökunta tekevät osaksi kuntoutusohjausta; ohjaavat hakemaan palveluita, arvioivat toimintakykyä, tukevat ja ohjaavat opiskelijaa erityistarpeet huomioiden sekä ovat mukana mo-

niammatillisessa verkostoyhteistyössä. Moniammatillista yhteistyötä tehdään opiskelijan kotipaikkakunnan vammaispalveluiden ja tapauskohtaisesti keskussairaaloitten kuntoutuksenohjaajien sekä vammaisjärjestöjen kanssa.

Näkövammaisen ohjaaminen

Näkövammaisen opiskelija oppii kokemalla ja tekemällä havaintoja sekä tunnustelemalla konkreettisia asioita. Hän käyttää oppimisessa ja tiedon hankinnassa useita aistikanavia, kuten kosketus- ja kuuloaistia. Oppiminen tapahtuu käyttämällä jäljellä olevaa näköä, moniaistisuutta ja erityistaitoja harjoittamalla (Hänninen 2005, 76.) Näkövammaisen ohjaamisessa on otettava huomioon toiminnallisen näön yksilölliset tarpeet (Lehtinen 2008, 73–74.)

Onnismaa (2007, 24) viittaa Giddens (1981) ja Alapuro (2001) käsitteeseen ohjaustyöstä. Heidän mukaansa ohjaus yhtäläillä pedagogista työtä kuin opettaminen (Mts). Dialogisessa ohjauksessa kumpikin osapuoli, niin ohjaaja kuin ohjattava on vastavuoroisesti viemässä tilannetta eteenpäin kuuntelemalla, huomioonottamisella ja toisiaan kunnioittaen. Ohjaustilanteessa vallitsee hyvä henki ja yhteisymmärrys. Molemmat osapuolet kuuntelevat ja puhuvat vuorollaan. Yksinpuhelun sijaan käytetään avoimin kysymyksiin etenevää keskustelua. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 58.)

Ohjausmateriaali

Ohjausmateriaalin tehtävänä on antaa työkalu ohjaajan perehtymiseen, jotta hän pystyy toimimaan ammattiopiston oppilaitos ympäristössä näkövammaisten opiskelijoiden eduksi. Näkövammaisen ohjaaminen eroaa näkevien ohjaamisesta, koska näkövammaisen käyttää toimiessaan useita muita aisteja. Ohjaaminen vaatii näkövammaisten käyttämien erityistaitojen ja -tekniikoiden tuntemusta. Sellaisia ovat esimerkiksi opiskelutekniikat, kuten lukiessa ja kirjoittaessa käytettävää pistekirjoitus sekä liikkumistaidot, kuten valkoisen kepin käyttö liikkumisen apuvälineenä (Hännikäinen 2006, 76). Näiden tekniikoiden tunteminen on tärkeää, että voidaan ohjata näkövammaista opiskelijaa ergonomisiin ja turvallisiin työtapoihin käyttäen nykyaikaisia apuvälineitä ja apuohjelmia.

4 Kehittämistyön toteuttaminen ja prosessin kuvaus

Nykyisessä työelämässä kehittämistyöstä on tullut tärkeä työtapa kehittää palveluita, työyhteisöjä, menetelmiä ja omaa työtä (Rantanen & Toikko 2009, 1-2). Rantanen & Toikko (2009, 2) toteaa kehittämisen olevan prosessin, joka sisältää asetetut tavoitteet, tarkan suunnittelun ja suunnitelmaan perustuvan toteutuksen.

Tässä opinnäytetyönä tehdyssä kehittämistyössä lähestymistapana on tutkimuksellinen kehittäminen, jossa kehitetään niin työyhteisöä kuin omaa työtä sen muuttuessa. Muutostekijänä tässä työssä on näkövammaisten opiskelijoiden ohjaamiseen tarvittava tietotaito.

4.1 Kehittämisympäristö ja kohderyhmä

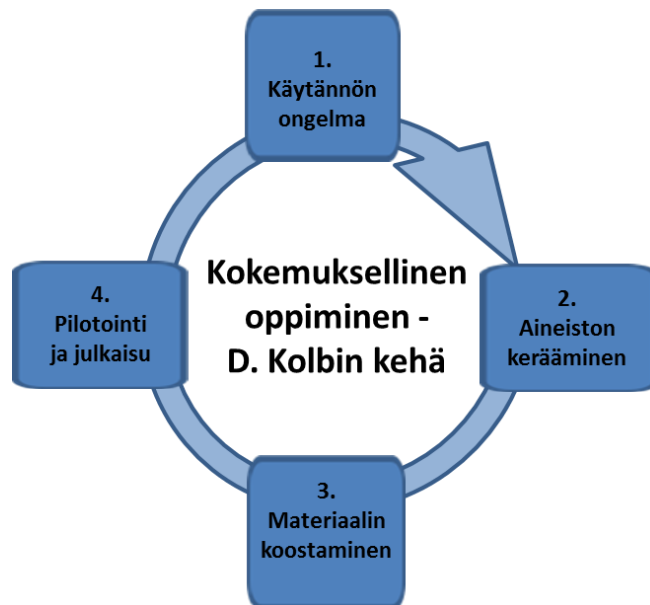
Kehittämisympäristönä on ammatillinen erityisoppilaitos, jossa otetaan huomioon siellä toimivien opiskelijoiden yksilölliset erityistarpeet niin ohjauksessa kuin ympäristössä. Opiskelijat muodostavat ryhmän, jota ohjaavat ryhmävastuunopettaja ja opetuksen ohjaaja. Ryhmä opiskelee suurimmaksi osaksi omissa luokkatiloissa, jotka on muokattu kyseessä olevalle ammattialalle sopivaksi. Lisäksi on yhteisiä tiloja, joissa opiskelijat tapaavat toisiaan.

Ensisijainen kohderyhmä on oppilaitoksessa työskentelevät ohjaustyötä tekevät henkilöt, joilla ei ole kokemusta näkövammaisten ohjaamisesta. Heillä on niukasti aikaa perehtyä ja ottaa haltuun uudenlaisia toimintatapoja. Ohjausmateriaalin avulla he pystyvät ottamaan selvää tärkeimmistä kohdista nopeasti. Tämä mahdollistaa sujuvan ja asiakaslähtöisen ohjauksen näkövammaiselle opiskelijalle. Perehtyminen uuteen asiakasryhmään kannattaa, koska sen on todettu vaikuttavan myönteisesti opiskelijoiden oppimiseen ja työntekijän työntekoon sekä tunneilmaperiiniin (Ajuwon, Sarraj, Griffin-Shirley, Lechtenberger & Zhou 2015, 134; Niemelä 2007, 3). Toinen

kohderyhmä on näkövammaiset nuoret opiskelijat, jotka ovat ohjattavina. He toimivat oman asiansa asiantuntijoina ja tiedonantajina. He ovat oleellinen tekijä kehittämistyön erivaiheissa. Lopputulos on käytettävissä heidän edukseen.

4.2 Prosessin kuvaus

Kokemuksellisen oppimisen alkuun laittajana on usein käytännön ongelma (Ojanen 107, 2006). D. Kolbin (1984) kokemuksellisen oppimisen neljä vaihetta toteutuu tässä kehittämistyössä (Mts. 106).

KUVIO 1. Kolbin kehää mukailleen kokemuksellisen oppimisen vaiheet tässä kehittämistyössä.

1. Kehittämistyön käytännön ongelma oli näkövammaisten opiskelijoiden ohjauksen vähäinen ohjausosaaminen, jota varten perehdyttämismateriaali koostettiin.
2. Ohjausmateriaaliin kerättiin aineistoa kirjallisuuskatsauksella sekä ryhmähaastattelulla ja havainnoinnilla, jotta kohderyhmien näkökulmat tuli otettua huomioon.
3. Ohjausmateriaali koostettiin kerätyn aineiston perusteella.
4. Ohjausmateriaalia kehitettiin pilotoinnista saadun arvioinnin perusteella ja annettiin käytettäväksi ohjaushenkilöstölle.

4.3 Kehittämismenetelmät

Kehittämistyö lähestymistapana

Kehittämistyön lähestymistavaksi valittiin tutkimuksellinen kehittäminen. Se on käytännönläheinen ja sillä voidaan etsiä ratkaisua työssä ilmenneeseen ongelmaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 58.) Kehittämistyö tehtiin ammattiopiston ohjaushenkilöstölle. He olivat mukana vaikuttamassa materiaalin sisältöön, jotta se vastaisi heidän tarpeitaan mahdollisimman hyvin. Työssä ilmennyt kehittämisen kohde oli näkövammaisten ohjausosaaminen lisääminen. Koostettava ohjausmateriaali antaa tietoa näkövammaisten ohjaamisesta.

Kirjallisuuskatsaus

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä kirjallisuuskatsaus sulautuu käytännön ilmiön ja ratkaisujen kanssa, tämä korvaa erillisen kirjallisuuskatsausosan (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 36). Tässä kehittämistyössä yhtenä tiedonkeruumenetelmänä käytettiin kirjallisuuskatsausta.

Kirjallisuuskatsauksessa käytettiin Melinda, Cinald, Doria ja Janet -tietokantoja. Hakusanoina ja -termeinä olivat näkövamma, näkövammaisuus, joiden kanssa sanoja nuori, ammatillinen koulutus, kuntoutus, ohjaaminen, kohtaaminen, osallisuus, apuvälineet, turvallisuus. Englannin kielisinä hakusanoina käytettiin visually impairments student. Haku tehtiin vuosilta 2007- 2016 kokoteksteinä. Näiden hakujen perusteella valikoitui kirjallisuus, jota kehittämistyössä käytettiin. Lisäksi on tehty manuaalista tiedonhakua, joka on tuottanut muutamia ajankohtaisia lähteitä, kuten näkövammaistenkeskusliiton materiaalit ja hankkeita, joista on julkaistu loppuraportti.

Ryhmähaastattelu

Kehittämistyössä aineistoa kohderyhmältä kerättiin ryhmähaastattelulla eli fokusryhmämenetelmällä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 111). Menetelmä valittiin, koska ohjausmateriaalin prosessiin on hyvä ottaa kohderyhmä mukaan, jolloin tulos vastasi mahdollisemman hyvin kohderyhmän tarpeita. Lisäksi ohjaajien ajankäyttöä

ajatellen ja kehittämistyön etenemisen kannalta fokusryhmämenetelmän käyttö oli perusteltua, koska sillä saadaan paljon tietoa usealta henkilöltä pienessä ajassa (Ojasalo ym. 2015, 41–42).

Ryhmä muodostui yhdeksästä opetuksen ohjaajasta, joilla kaikilla oli useamman vuoden työkokemus ohjaajana. Heidän ohjauskokemuksensa näkövammaisten ohjaamisesta vaihteli jokapäiväisestä ohjaamisesta satunnaiseen ohjaamiseen. Osalla ohjaajista ei ollut ohjauskokemusta näkövammaisten ohjaamisesta. Ryhmän valinnan perusteena oli saada esille erilaisia näkökulmia (Ojasalo ym. 2015, 112).

Ryhmähaastattelua varten laadittiin suunnitelma (liite 1), jotta kaikki teemat tulevat käytyä läpi (Ojasalo ym. 2015, 111). Ryhmähaastattelussa haluttiin saada keskustelemalla esille tärkeitä asioita, joita ohjaajana tarvitaan näkövammaista nuorta ohjattaessa. Käsiteltävät teemat perustuivat kirjallisuuden pohjalta esille tulleisiin asioihin, jotka olivat ohjaaminen ja kohtaaminen, turvallisuus, apuvälineet ja verkostot. Näitä teemoja kävimme läpi seuraavilla kysymyksillä: Millaista on näkövammaisen nuoren hyvä ohjaus? Millaisia pulmakohtia on tullut vastaan? Kuinka niistä on selvitty? Millaista tietoa tarvitaan, jos ei ole kokemusta ja tietoa? Kehittämideoita? Näihin kysymyksiin jokainen sai vastata ja kertoa omia kokemuksiaan.

Ryhmähaastattelut voidaan dokumentoida esimerkiksi äänittämällä tilanne (Ojasalo ym. 2015, 106). Tässä tapauksessa käytettiin videointia, joka auttoi ryhmähaastattelun litteroinnissa. Litteroituna materiaalia kertyi 20 sivua.

Havainnointit

Havainnointi voidaan toteuttaa karkeasti jaoteltuna kahdella tavalla, joko systemaattisesti tarkkaan jäsenneilynä tai toimintaan osallistuvasti. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan osallistuminen ja kuuluminen ryhmän toimintaan on tyypillistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 216; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 40). Kehittämistyössä käytettiin osallistavaa havainnointia. Kehittämistyön tekijänä ja havainnoitsijana oli opetuksen ohjaaja. Havainnointia tehtiin ohjauksen ohessa. Havainnoi-

tavan opiskelijan huoltajalta pyydettiin tutkimuslupa (liite 2), koska hän oli alaikäinen. Havainnointi kohdistui näkövammaisen opiskelijan toimintaan oppilaitosympäristössä sekä keskustelemalla opiskelijan kanssa hänen käyttämistä toimintatavoista. Lisäksi havainnointia tehtiin työkokouksessa, johon osallistui ohjaushenkilöstö, jotka työskentelivät näkövammaisen opiskelijan kanssa ja näkövammaistenkeskusliiton asiantuntija. Häneltä saatiin käytännön ohjeita näkövammaisen opiskelijan tukemisesta. Havainnoinnin runkona pidettiin teemoja, joita käytettiin myös ryhmähaastattelussa. Näihin asioihin liittyen havainnot kirjattiin ylös.

Ohjausmateriaali

Koottavassa ohjausmateriaalissa on piirteitä potilasohjeesta, työohjeesta ja perehdytysoppaasta. Materiaali valitaan ammattiopiston tarpeita vastaavaksi valmiista materiaaleista, koska aineistoa on jo Näkövammaistenkeskusliiton, paikallisten yhdistysten ja projektien toimesta runsaasti. Koottu materiaali helpottaa ja nopeuttaa perehtymistä näkövammaisen ohjaamiseen.

Nykyisten näkemyksien mukaan terveyttä edistävän materiaalin käsite on laaja ja monipuolinen. Internet on antanut mahdollisuuden toteuttaa ja julkaista materiaaleja erilaisissa formaateissa. Sen tuottamiseen osallistuvat muutkin tahot kuin terveyssektori. Siihen sisältyy kaikki ihmisen hyvinvointiin, elämään ja päätöksen tekkoon liittyvät asiat. Sen tavoitteena on vastata ajankohtaisia kohderyhmän tarpeita. Näin ollen olisi hyvä, jos kohderyhmä osallistuu aineiston suunnitteluun. Terveyttä edistävä aineisto antaa voimavaroja tukevia aineksia tai nostaa esiin yksittäiseen haasteeseen liittyvät tarpeet. (Rouvinen-Wilenius 2011, 3, 5.) Yleisiä terveysaineiston standardeja mukaillen ohjausmateriaalissa tulisi olla selkeä ja konkreettinen hyvinvointitavoite, sen tulisi antaa taustatietoja ja tietoa keinosta, jotka vaikuttavat myönteisesti toimintatapoihin sekä voimaannuttavat ja motivoivat kohderyhmää käyttämään aineistoa. (Rouvinen-Wilenius 2011, 9.)

Ohjausmateriaalin pilotointi

Arvioinnissa osa ryhmähaastatteluun osallistuvista ohjaajista koekäyttivät materiaalia ja antoivat kommentteja materiaalin toimivuudesta. Koekäyttäjinä olivat ohjaajat,

joiden aiempi kokemus näkövammaisen ohjaamisesta oli satunnaista tai kokemusta ei ollut lainkaan. Tässä vaiheessa otettiin vielä kehitysehdotuksia vastaan, jonka jälkeen tehtiin materiaaliin muutokset. Koekäyttäjät vastasivat seuraaviin kysymyksiin:

- Miten kehittämistehtävän tavoitteet saavutettiin?
- Millaisia vaikutuksia sillä oli?
- Johtuivatko vaikutukset kehittämistyöstä?
- Mitä kehitettävää materiaalissa on?
- Kuinka hyödylliseksi näet materiaalin?
- Aiotko käyttää tulevaisuudessa?

Kysymykset on mukailtu Kehittämistyö menetelmät -kirjasta (2015, 48).

Ohjausmateriaalin sisällön valintakriteereinä on ryhmähaastattelussa esille tulleet asiat ja niiden soveltaminen ammattiopiston opiskelijoille sekä ympäristöön. Materiaalin valinnassa huomioidaan myös hyvä luettavuus, selkeys ja lähteiden luottavuus.

5 Aineistojen analyysi

Laadullisen aineiston kirjoittaminen sana tarkasti eli litteroimalla saadaan tuotettua sellaista aineistoa, josta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä. Litteroinnin voi tehdä koko materiaalista tai vain osaksi käyttö tarkoituksesta riippuen. Litterointiin on oltava suunnitelma, millaista aineisto tutkimukseen tarvitaan. (Hirsjärvi, Remes 2009, 222.)

Laadullisen tutkimuksen yleismallin mukaisesti aineiston keräämisen ja valmistelun jälkeen aineistoa pelkistetään, jolloin se tiivistyy ja jäsentyy käsiteltävämpään muotoon. Kaikissa vaiheissa aineistoa on tarkasteltava kriittisesti, jotta tulokset olivat mahdollisemman oikeita ja luotettavia. (Ojasalo ym. 2009, 123.) Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä luokittelu tehdään aikaisemmin rakennettuun viitekehykseen. Analyysirunko luodaan ensin ja sen sisälle muodostetaan alakategorioita. (Mts. 126.)

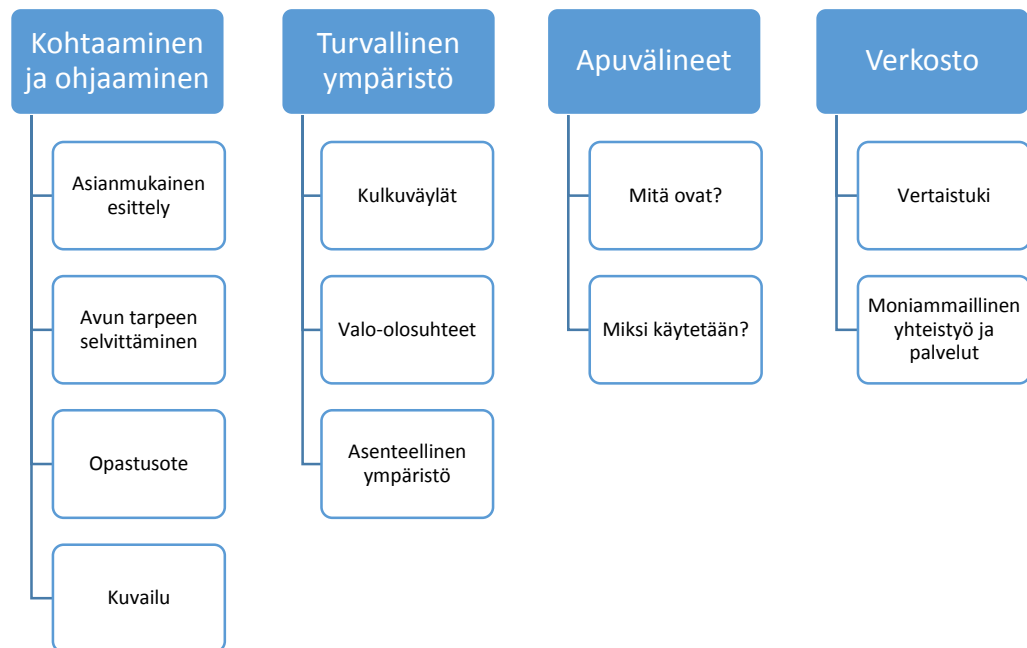
Kehittämistyön pääteemoina käytettiin aikaisemmin luotua runko, joka oli käytössä aineistoa kerätessä ryhmähaastattelussa ja havainnoinnissa. Aineisto jaoteltiin näiden teemojen alle, joista muodostui sisällöt, jotka nimettiin asiaryhmää kuvaavasti. Tulokset käsitellään tämän ryhmittelyn mukaisesti, sisältäen tuloksia kirjallisuudesta, ryhmähaastattelusta ja havainnoista.

Ryhmähaastattelusta saatu aineisto valmisteltiin litteroimalla ja sen jälkeen teksti pelkistettiin ja mukaan otettiin havainnoimalla sekä kirjallisuudesta saatu aineisto. Aineisto teemoiteltiin asiakokonaisuuksien ja alakohtien mukaan. Aineistoa tarkasteltiin kriittisesti, jättämällä pois yksittäiset tapaukset ja vahvistamalla ohjausmateriaalin näkökulmaa, mikä tukee erityisesti ohjaushenkilöstöä, jolla ei ole kokemusta näkövammaisten ohjaamisesta.

6 Tulokset

Tulosten esityttämisyjärjestyksellä saadaan nostettua esille tutkimuksen päätulokset. Tärkeintä on käsitellä kaikkia tutkimusongelmia, vaikka niihin ei olisikaan saatu vastausta. Nekin ovat vastauksia, josta voidaan tehdä päätelmiä. Tulosten kirjaamisessa käytetään selkeää ja yksinkertaista tyyliä. (Hirsjärvi, Remes 2009, 263.)

Aineiston teemoittelussa voitiin käyttää kronologista järjestystä, jolloin ohjaaja ensin kohtaa näkövammaisen opiskelijan ja josta se mahdollisesti syventyy pitkäkestoisemmaksi ohjaamiseksi. Jo kohdatessa tehdään katsaus ympäristöön turvallisuuden näkökulmasta. Apuvälineet ovat tärkeä osa turvallisuutta, osallisuutta ja itsenäisyyttä. Ne on otettava huomioon ohjauksessa. Opiskelijan verkostoon tutustutaan ja verkostoa päivitetään jatkuvasti opintojen aikana. Ohjausmateriaalin rungon (kuvio 2) muodostavat kohtaaminen ja ohjaaminen, turvallinen ympäristö, apuvälineet ja verkosto-otsikot.

KUVIO 2. Teemoittelun tuloksena muodostui ohjausmateriaalin runko ja alakohdat.

6.1 Näkövammaisen opiskelijan kohtaaminen ja ohjaaminen

Meikäläistä metsästämissä -hanke (2012, 37) toteaa, että näkövammojen eroavaisuuksien johdosta yhtenäistä toimintamallia kohtaamiseen ei ole. Toiminta tulee pohtia yhdessä kohdattavan nuoren kanssa, hänen yksilölliset tarpeet ja tilanne huomioiden (Mts).

Toiminnallisen näön ongelmakohdat ovat erilaisia ja yksilöllisiä (Lehtinen 2008, 73). Ohjauksessa havaittiin käytettävän diagnoosi- tai opiskelijälähtöinen lähestymistapa. Toiset haluavat tietää diagnoosin ja perustaa ohjauksen sen mukaan, kuten Lehtinen Näköstellään -kirjassaan (Mts.) opastaa. Ryhmähaastattelussa ohjaajat kannattivat enemmän opiskelijälähtöistä lähestymistä.

Ei ole mitään tiettyä sabluunaa, kuinka pitää ohjata tietyssä diagnoosissa vaan, että opiskelijat kohdataan hänenä itsenään ja vamma on osa kokonaisuutta. Tutustumalla häneen ajan kanssa rakentuu ohjauksesta opiskelijan toimintaa tukevaa. Mukauttaminen ei tapahdu kädenkäänteessä. (ohjaaja)

Näkövammaista kohdatessa, ryhmähaastattelussa ohjaajat pitivät tärkeänä tietää perusasiat, kuten kuinka esittäytyään, asia esitetään, millainen on ohjausote ja kuinka kuvaillet näkövammaiselle. Näiden tietojen puuttuessa kohtaaminen koettiin haastavaksi eikä tilanteisiin hakeuduta välttämättä ollenkaan. Tämä huomattiin myös havainnoinnissa. Ensikohtaaminen koetaan silloin vaikeaksi.

Tietoa tarvitsee kaikki, vaikka omassa ryhmässä näkövammaista opiskelijaa ei olisikaan. Kohtaamisia tapahtuu koko oppilaitosympäristössä ja muuallakin. Tällöin valmius ja rohkeus kohdata näkövammaisen asiaan kuuluvalla tavalla on kaikille eduksi. (ohjaaja)

Meikäläistä metsästämissä -kehittämishankkeessa todettiin omaohjaajan olevan hyvä ratkaisu, koska se rakentaa luottamussuhdetta ohjaajan ja näkövammaisen nuoren välillä. (Meikäläistä metsästämissä 2012, 37). Ammattiopistolla tämä toteutuu opettajan ja ohjaajan työparityöskentelynä ja siitä on ollut hyviä kokemuksia.

Asianmukainen esittely ja avun tarpeen selvittäminen

Kohdatessa tulee esittäytyä asiaan kuuluvalla tavalla, esittäytyä nimellä ja kertoa asiansa lähietäisyydeltä. Näin näkövammaisen pystyy olemaan tilanteen tasalla kuuloaistia käyttämällä. Tilanteen mukaan on kysyttävä, tarvitseeko kohdattava apua. (Sujuvuutta arkeen n.d.)

Tilanteessa käytetään dialogista lähestymistapaa, joka tarkoittaa avoimin kysymyksin etenevää keskustelua, jossa kohdattava kertoo haluamansa asiat (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen, Mäkelä 2011, 58). Nuori kohdataan omana itsenään. Puhe kohdistuu suoraan nuorelle, vaikka mukana olisikin saattaja. Nuoreen suhtaudutaan kunnioittavasti ja häntä kuunnellaan arvostaen hänen mielipiteitään. Ohjaajan tilannetaju ja vahvat vuorovaikutustaidot auttavat tilanteen eteenpäin viemisessä. (Meikäläistä metsästämissä 2012, 30.)

Ryhmähaastattelussa ohjaajat nostivat esille näkövammaisen nuoren kohtaamisen ja ohjaamisen hänen ikäisenään, nuorena aikuisena, mikä ei ole ollut itsestään selvää. Vastaan oli tullut kohtaamisia, jossa oli kuultu puhuttavan lapsista. Nuori on matkalla

aikuisuuteen ja hänellä saattaa olla tapoja, jotka eivät kuulu aikuisten toimintatapoihin. Silloin hän tarvitsee ohjausta soveliaiden tapojen opettelussa. Tällaisia on esimerkiksi toisen koskettelu ja haistelu. Ohjaajien kokemuksena oli, että kohtaamistilanteessa tulisi noudattaa hienovaraisuutta, jolla tarkoitettiin ystävällistä kohtelua ja keskustelun etenemistä vastavuoroisesti.

Havainnoissa oli huomattavissa, kuinka näkövammaisen kohtaamisessa on puutteita. Esimerkiksi ryhmätilanteessa vieras ei huomaa esitellä itseään tai ottaa lähempää kontaktia näkövammaiseen opiskelijaan. Ohjaushenkilöstö ei ohjannut vierasta esittäytymään tai huomioimaan näkövammaisen opiskelija, joka osaltaan joutuu vaihtolovelvollisuudesta. Kysymällä lupa opiskelijalta tällaisia tilanteita varten, olisi mahdollista vaikuttaa sosiaalisten suhteiden kehittämiseen.

Opastusote

Näkövammaisen ohjaamiseen on kehittynyt opastusote, jota käyttämällä näkövammaisen on turvallista liikkua paikasta toiseen avustettuna. Oikeanlainen opastusote on turvallinen niin ohjaajalle kuin ohjattavalle. Siinä ohjattava tarttuu oppaan olkavarresta kiinni, luontevasti kevyellä otteella. Oppaan käsi on tiiviisti vartaloa vasten, näin opastettava pystyy havainnoimaan liikkumisen suunnan. Saman käden avulla opas voi osoittaa kohteen, jolloin opastettava siirtää oman käden oppaan kättä pitkin kohteeseen. (Ohjeita näkövammaisen opastamiseen).

Ryhmähaastattelussa ja havainnoissa on huomattu, ettei opastusotteen käyttö ole vakiintunutta ja tyylejä on monia. Nuoria näkövammaisia ohjataan käyttämään oikeaa otetta, siksi ohjausmateriaalissa on oltava neuvot opastusotteeseen. Ohjattava ottaa kevyesti otteen ohjaajan kyynärästä. Ohjaaja kulkee edellä kuvaillen vastaan tulevaa ympäristöä.

Kuvailu

Lahtisen ja kumppaneiden (2005, 190) mukaan näkövammaisen opiskelijan kanssa liikkeessä hänelle kuvaillaan kertomalla, mitä tilassa tapahtuu. Yhdistämällä kuulemansa äänet ja kuvailun, hän pystyy muodostamaan käsityksen tilan tapahtumasta.

Kuvailun kohde riippuu opiskelijan kiinnostuksesta ja siitä, mikä on näkövammaan kannalta tärkeää huomioida. Tällaisia ovat esimerkiksi liikkumista ja tilan hahmottamista auttavat ratkaisut. Kuvailemalla asioita, tilaa tai tilannetta näkövammaiselle opiskelijalle kertoen tai kirjoittaen, hän pystyy hahmottamaan kohdattavan tai käsiteltävän asian paremmin. Kuvailun järjestys etenee selkeästi ja johdonmukaisesti kokonaisuuksista yksityiskohtiin. (Lahtinen, Lahtinen & Paavolainen 2005, 190.)

Ryhmähaastattelussa pidettiin tärkeänä osana näkövammaisen ohjaamista kuvailla ympäristöä ja siellä olevia vaarallisia paikkoja, kuten rakennustyömaan aiheuttamia muutoksia. Havainnoissa käy ilmi, että liikuttaessa näkövammaisen kanssa ollaan usein miten hiljaa. Tutummassa seurassa puhutaan enemmän. Puhuminen liikkussa vaatii keskittymistä, että vältetään törmäyksiltä. Sopivan äänitason vallitessa pystyy paremmin keskittymään ympäristön ääniin ja havaitsemaan kulkureitin pintamateriaalin mukaan.

6.2 Turvallinen ympäristö

Verhe (1996, 30) toteaa liikkumisen ja paikkojen löytymisen olevan haasteellisia näkövammaiselle. Selkeässä ympäristössä on kiinnitetty huomiota yksinkertaiseen pohjaratkaisuun, asianmukaisiin opasteisiin, erottuviin maamerkkeihin, materiaalien ja värien valintaan, valaistukseen, ääniin ja akustiikkaan sekä törmäily- ja putoamisvaaroihin. (Verhe 1996, 30.) Salmisen ja Karhulan (2014, 274) tutkimus toteaa ympäristön olevan keskeinen tekijä näkövammaisten osallistumisen edistäjänä tai esteenä. Jokiniemen (2015, 30) mukaan ympäristön on tuettava tilan hahmottamista. Hänen kokemuksesta äänimerkit, opastavat materiaalit ja värikontrastien käyttö auttavat näkövammaista toimimaan itsenäisesti. (Mts.)

Ryhmähaastattelussa ympäristön turvallisuutta pidettiin koko henkilöstön asiana. Kukin voi pitää ympäristön turvallisuudesta huolta, kun silmäilee ympäristöä ja tiedostaa, millaisia tarpeita opiskelijoilla on. Näkövammaiselle turvallisuus on hyvin samoja

asioita kuin näkevillekin, turvallisuuden tasoa tulee vain nostaa. Kohdatessa on hyvä tehdä katsaus ympäristöön ja varmistaa turvallinen eteneminen kohdattavalle.

Kulkuväylät

Näkövammaisille turvallisuutta tuo hyvin valaistuina avarat työtilat, vapaat kulkureitit ja niiden merkitseminen opastavilla materiaaleilla ja äänillä. Opastavat materiaalit erottuvat muusta pintamateriaalista pinnan tunnun avulla tai erottuvalla kontrastilla. (Jokiniemi 2007, 147.) Ammattiopiston tiloissa turvallisuutta on muun muassa riittävän avarat käytävät, jotka ehkäisevät törmäilyjä. Käytävät on pidettävänä vapaina ja ovet pidetään kiinni, samoin silmän korkeudelle tulevat oven salvat on hyvä pitää kiinni, ettei niihin ohittaessa törmää. Kun tuolit eivät ole käytössä, ne on hyvä sijoittaa mahdollisimman lähelle pöytää. (Näkövammaisten keskusliiton asiantuntija 2016.) Ääntä voidaan käyttää tilan hahmottamiseen. Ääniefektejä on käytössä suojatien ylityksissä. (Jokiniemi 2007, 64.) Esimerkiksi radion sijoittaminen työtilaan tiettyyn paikkaan auttaa oman työpisteen löytymisessä (Näkövammaisten keskusliiton asiantuntija 2015).

Ryhmähaastattelussa ja havainnoinnissa selvisi, että edellä mainittuja keinoja on käytetty ammattiopistolla. Tällöin on saatu muokattua kulkureittejä, jossa näkövammaisen opiskelija voi kulkea itsenäisemmin turvallisesti, vaikka liikkuminen tapahtuu ohjatusti henkilökohtaisen avustajan tai oman ohjaajan turvin. Lisäksi saneerausvaiheessa on otettu huomioon kontrastein erottuvat kohteet, kuten seinäpinnat, lattia, ovet ja hissi, jotka erottuvat hyvin toisistaan. Samoin portaissa on karhenne teipauksia, ei vain liukkauden estona vaan myös näköhavaintoja helpottamaan. Kulkusia on käytetty ääninä kulkureittien merkitsemisessä.

Lisäksi ryhmähaastattelussa keskusteltiin, kuinka ennaltaehkäisyä voidaan tehdä tiedottamalla toisille opiskelijoille ja henkilökunnalle toimintatavoista ja muutoksista. Siivous ja tavaroiden omat paikat ennaltaehkäisevät tapaturmia tässäkin tapauksessa. Toisinaan on huomattu, kuinka huonekalujen paikkoja vaihdetaan kesken päivän.

Valo-olosuhteet

Valontarve vaihtelee tilanteista riippuen, nopeat muutokset valo-olosuhteissa saattavat saada näkövammaisen täysin sokeaksi, jolloin toimintakyky heikkenee. (Meikäläistä metsästämissä 2012, 30.) Kouluissa hyvä valaistus auttaa näkövammaista hahmottamaan ympäristön paremmin ja lisää turvallisuutta sekä ennaltaehkäisee vaaroja. Valaistuksen voimakkuus, laatu ja värit sekä kontrastit ovat tässä vaikuttavia tekijöitä. Tässä yhteydessä kontrasteilla tarkoitetaan värien tummuus eroja. Näkövammaiset henkilöt ovat herkkiä häikäisylle. Riittävän yleisvalaistuksen lisäksi kohteen valaiseminen on tärkeää. Näitä ovat esimerkiksi kulkureitit, sisäänkäynnit, portaat luisakat, hissit ja opasteet. (Esteettömyys kouluissa 2008, 108–109.)

Tiloissa, joissa näkövammaisen henkilö työskentelee, on tarpeen välttää kiiltäviä pintoja, koska lasipintojen ja suurten peilipintojen hahmottaminen on haasteellista. Tasoerojen tuntemusta ei saa korostaa värierioilla. Erilaisilla pintamateriaaleilla voidaan vaikuttaa kuuloaistimukseen. Kovat pinnat heijastavat ääntä eli aiheuttavat kaikumista ja pehmeät pinnat puolestaan parantavat kuunteluolosuhteita. (Esteettömyys kouluissa 2008, 105.)

Havainnoinnissa huomioitiin, kuinka heijastukset saattavat aiheuttaa väärää tulkintoja tilasta, jossa on suuria lasipintoja tai peili. Pintojen heijastuksia voidaan välttää asettamalla silmän korkeudelle heijastamatonta materiaalia. Ryhmähaastattelussa keskusteltiin ryhmätilojen ja käytävien välisistä suurista ikkunoista, jotka aiheuttavat heijastuksia. Todettiin, että esimerkiksi julistella, maitolasiteippauksella tai sälekaihtimilla voi korjata näitä ongelmakohtia. Näitä keinoja on käytetty ammattiopistolla joissakin lasiovissa ja ikkunoissa.

Asenteellinen ympäristö

Esok -hankkeen (2006 -2011) julkaisu, Joutuu vähän taistelee (Niemelä 2007), nostaa esiin tärkeän vastaan tulleen aiheen, asenteellisen ympäristön. Asenteelliseen ympäristöön lukeutuu oppilaitoksessa hallitseva tyyli suhtautua erityistä tukea tarvitseviin opiskelijoihin ja esteettömyyteen. Asenteellisen ympäristön haasteena nähdään

enemmän henkilökunta kuin toiset opiskelijat. (Niemelä 2007, 1.) Myönteisen asenneilmapiirin vaikutukset on huomattu Esok -hankkeen tekemässä tutkimuksessa. Sen mukaan myönteisessä asenneilmapiirissä opiskelijoiden on helppo ilmaista itseään. Tämän seurauksena voidaan todeta, että hyvä asenneilmapiiri luo nuorten keskinäistä tasavertaisuutta ja antaa mahdollisuuden valtaistumiselle. Myönteisen asenneilmapiirin on myös todettu vaikuttavan opintojen sujuvuuteen alusta loppuun asti. Henkilöstön asenteilla on merkittävä osuus koulutusuralla. (Niemelä 2007, 3.) Asenteellisia esteitä on usein ja muutosta on vaikea toteuttaa (Mts. 4).

Ryhmähaastattelussa nousi esille asenteellinen ympäristö, jota aina ei ole tunnettu myönteiseksi. Se saattaa pahimmillaan vaikeuttaa oppilaitosympäristössä toimimista, teettää turhaa työtä ja hidastaa opiskelijan sopeutumista. Asenteellinen ympäristö näyttäytyi havainnoissa positiivisesti. Ryhmässä oli hyvä henki ja kaikki osallistuivat toimintaan tasapuolisesti omien kykyjensä mukaisesti. Havainnointiajan rajallisuus saattoi olla vaikuttamassa tähän tulokseen.

6.3 Apuvälineet

Meikäläistä metsästämissä – hanke (2011 – 2012) osoitti näkövammaisen nuoren apuvälineiden käytön tärkeyden. Apuvälineiden tehokkaan käytön on todettu vähentävän näkövammaisen aiheuttamaa haittaa vähentämättä osallistumismahdollisuuksia (Meikäläistä metsästämissä 2012, 14). Apuvälineet tulee olla nuoren näkö- ja opiskelutilanteeseen sopivat. Nuoren tulisi hyväksyä apuvälineiden käyttö ja saada riittävästi niiden käytönopetusta. Hänen tulisi ymmärtää apuvälineiden helpottava vaikutus opiskelussa ja arjessa (Mts. 38–39). Näkövammaiset nuoretkaan eivät halua olla erilaisia kuin muut, joka tulee vastaa apuvälineiden käytön hyväksymisessä (Mts. 29).

Pfeiffer ja Pinguart (2013) ovat tutkimuksessaan todenneet, että tietokoneiden avulla näkövammaiset nuoret pitävät yhteyttä ikätovereihinsa useammin kuin näkevät ikätoverinsa (Pfeiffer, Pinguart 2013, 104). Myös Meikäläistä metsästämissä-hanke (2012, 12) toteaa, että tietokoneesta on tullut hyvin tärkeä apuväline näkövammaisille nuorille opiskelussa ja työelämään siirryttäessä. Alves ja kumppanit

(2009) ovat lisäksi todenneet tietotekniikan olevan tärkeä työväline osallisuuden prosessissa ja se voi edistää näkövammaisen opiskelijan riippumattomuutta ja autonomiaa (Alves, Monteiro, Rabell, Gasparetto, Carvalho 2009, 1). Heidän mukaansa tietokoneen käyttö antaa näkövammaiselle opiskelijalle mahdollisuuden ja pääsyn samoihin tietoihin kuin näkevät opiskelijat (Mts. 150).

Ryhmähaastattelussa ohjaajien haasteellisimpia kokemuksia näkövammaisten apuvälineistä olivat tutustumaan tulevien opiskelijoiden apuvälineiden käyttö. Niitä ei ollut mukana lainkaan tai vain osaksi. Niiden käytöstä oli heikosti tietoa etukäteen, mikä heikensi tutustumisjakson antia. Ongelmallisena koettiin näkövammaisille tarkoitettujen materiaalien puuttuminen sekä ohjauksessa vähäinen kokemus näkövammaisten ohjaamisesta. Koska tutustumisjakson ajasta osa menee toimintojen mukauttamiseen, olisi tärkeää saada etukäteen tietoa tutustujan tarvitsemista apuvälineistä ja käytännöistä, että tilannetta voidaan ennakoida paremmin.

Ryhmähaastattelussa nousi esille apuvälineiden hyväksymisen ongelma. Opiskelija saattaa sinnitellä ilman apuvälineitä tutussa paikassa hyvinkin pitkään. Muuttuvissa tilanteissa apuvälineistä olisi selvästi hyötyä, mutta niitä ei hyväksytä käyttöön. Syynä tähän on, ettei toisillakaan ole eikä haluta erottua muista. Tällaisissa tilanteissa trendikkäimmät apuvälineet, kuten tietokone ja älypuhelin hyväksytään paremmin käyttöön.

6.4 Verkosto

Vertaistuki

Salminen (2013,3) mukaan Koster ym. (2010) on tutkinut näkövammaisten nuorten syrjäytymisriskiä, ja todennut sen olevan ikätovereitaan korkeamman. Näkövammaisen nuoren on huomattavasti vaikeampi ottaa kontaktia toisiin opiskelijoihin ja henkilökuntaan kuin näkevän opiskelijan. Ohjaajan on otettava huomioon tämä ja rohkaistava nuorta tutustumaan toisiin, aloittamaan keskustelu, kysymään neuvoa tai

apua vieraaltakin henkilöltä (Meikäläistä metsästämissä 2012, 11). Vertaistuen merkitys korostuu nuorella näkövammaisella henkilöllä. Kaverisuhteiden rakentaminen on pitkäkantoista jopa läpi elämän kestävien ystävyysuhteiden rakentamista, kuten näkeilläkin nuorilla. (Näkövammaisten keskusliiton asiantuntija 2016). Toisten opiskelijoiden ja henkilökunnan suhtautuminen on hyvin ratkaisevassa asemassa uusien suhteiden luomisessa (Niemi 2007, 4).

Luokkatilanteessa havainnoitiin, että näkövammaisen opiskelija tarvitsee aluksi tukea ja kannustusta kontaktin otossa toisiin opiskelijoihin. Tätä voidaan edesauttaa järjestämällä yhteistä tekemistä, johon kaikki voivat osallistua tasapuolisesti. Parityöskentelyä kokeiltiin ja kokemus oli hyvä. Parityöskentelyssä on mahdollista näkevien opiskelijoiden oppia toimimaan näkövammaisen opiskelija kaverinsa kanssa, vaikka Salmisen (2013) tutkimuksessa on haastattelussa ilmennyt, että näkövammaiset nuoret toimitivat mieluiten vertaistensa kanssa.

Moniammatillinen yhteistyö ja palvelut

Näkövammaisille nuorille suunnatuista kuntoutuspalveluista vastaavat sosiaali- ja terveydenhuolto. Vastuu lääkinnällisestä kuntoutuksesta on terveyskeskuksilla ja sairaaloilla. Lääkinnällisen kuntoutuksen palveluihin kuuluvat kuntoutustarveselvitykset, sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssit, apuvälinepalvelut ja terapiat. Vammaispalvelulain perusteella näkövammaisen nuori on oikeutettu saamaan kunnalta kuljetuspalvelua, henkilökohtaista apua ja sopeutumisvalmennusta. (Salminen 2013, 4.) Henkilökohtainen apu antaa mahdollisuuden nuoren palkata henkilökohtaisen avustajan. Sopeutumisvalmennuksena voi saada arjen taitojen harjoittelua, kuten liikku- mistaidon ohjausta. Vammaispalvelulain puitteissa kotikunnan tarjoamia palveluita kannustetaan käyttämään opiskelumatkojen ohella myös vapaa-ajalla. Henkilökohtaista apua on käytettävissä vapaa-ajalla. (Meikäläistä metsästämissä 2012, 10.)

Salminen (2013) toteaa, että useissa Kelan tutkimuksissa on huomattu puutteita kunnan hoitamissa apuvälineasioissa. Hän korostaa tiiviin yhteistyön rakentamista sosiaali- ja terveydenhuollon, opetusviranomaisten ja kolmannen sektorin välille, jolloin

pystyttäisiin tukemaan näkövammaista nuorta itsenäiseen elämään apuvälineiden ja palveluiden avulla. (Salminen 2013, 29.)

Ryhmähaastattelussa kävi ilmi, kuinka ohjaajan näkökulmasta kodin kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä ja se koetaan hyvin tärkeäksi. Yhteistyössä ammattiopistolta on mukana opiskelijapalveluiden henkilökunta, jotka tekevät ammattiopiston henkilökunnan ja opiskelijan palveluntuottajien kanssa moniammatillisen yhteistyötä opiskelijan hyväksi. Tämä on kirjattuna ammattiopiston opiskelija huoltosuunnitelmaan.

Meikäläistä metsästäjänä – kehittämishanke (2012, 14) ja ammattiopiston ohjaajat, joiden ryhmässä oli näkövammaisen opiskelija, olivat kohdanneet ja huomioineet hyvin samantyyppisiä asioita nuorten ohjaamisesta verkostossa. Heidän mukaansa verkoston käyttäminen on nuorelle uutta. Aikaisemmassa koulussa on monia asioita hoidettu nuoren puolesta. Ammatillisen koulutuksen aikana nuoren tulisi olla aktiivisesti mukana harjoittelemassa asioidensa hoitoa, kuten apuvälineisiin ja palveluihin liittyviä tukia. Nuoren on muun muassa hyvä tietää, mitä pitää tehdä, kun apuväline menee rikki tai tarvitsee uuden (Mts).

Keskussairaalan niukoin resurssin toimiva kuntoutuksenohjaus oli tullut tutuksi vain osalle ammattiopiston ohjaajista. Samoin paikallisen tason näkövammaisjärjestöjen toiminta oli vierasta. Näiden molempien kanssa tehtävää yhteistyötä pidettiin opiskelijan etuna. Havaintona yhteistyöstä voidaan sanoa, että Näkövammaisten keskusliiton asiantuntija on ollut hyvin aktiivisesti mukana opiskelijan opintojen aloituksessa. Tämä on tulosta aktiivisesta verkostoyhteistyöstä. Ryhmähaastattelussa kuitenkin todettiin, että näin ei aina ole. Osalle nuorista pelkästään oikeanlaisten apuvälineiden saanti on ongelmallista ja aikaa vievä prosessi.

Ryhmähaastattelussa ohjaajat kertoivat olevansa epävarmoja, millaisia palveluita kenellekin kuuluisi. Sen koettiin työllistävän välillä liiaksi. Opiskelijoille ja heidän vanhemmille tilanne on erilainen kuin aikaisemmin, jolloin koulu on hoitanut heidän puolestaan tukien ja palveluiden hakemisen. Nivelvaiheeseen tarvitaan tarkempia

ohjeistuksia. Näitä ollaan parhaillaan kehittämässä. Tietoa ja tukea tarvitaan opiskelijalle, vanhemmille ja avustajille riippuen siitä, mikä on kunkin nuoren tilanne ja millainen on hänen lähiverkosto.

6.5 Ohjausmateriaalin toteutus

Kehittämistyön tuotoksena muodostunut ohjausmateriaalin sisältö pohjautuu tuloksiin, jotka saatiin kirjallisuuden, ryhmähaastattelun ja havaintojen perusteella. Ryhmähaastattelussa nousi esille tarpeita, millaista ohjausmateriaalia tarvitaan, jotta näkövammaista nuorta ohjattaisiin hyvin.

Tuotoksena koostettuun ohjausmateriaaliin (liite 3) valittiin tarkoitukseen sopivimmat materiaalit. Materiaali koottiin PowerPoint- ohjelmalla dioiksi, joita on helppo jakaa ja päivittää. Julkaisupaikkana on ammattiopiston intra. Näkövammaisten keskusliiton tuottamat videot osoittautuivat hyvin havainnollistavaksi ja aikaa säästäväksi ratkaisuksi ohjausmateriaalin aineiston valinnoissa. Videoiden lisäksi dioihin on poimittu ryhmähaastattelussa, kirjallisuuskatsauksessa ja havainnoinneissa esille tulleita asioita, kuinka ohjata näkövammaista opiskelijaa ammatillisen koulutuksen alkuvaiheessa. Materiaalin ensinäkymä on jaettu viiteen osaan (liite 3): kohtaaminen ja ohjaaminen (osa 2) diat 4–8, turvallinen ympäristö diat 9–12, apuvälineet diat 13–14 ja verkosto diat 15–16 sekä perustietoa dia 17. Jaottelun ansioista materiaali otsikot on nähtävissä yhdellä kertaa ja käytävissä läpi pienemmissä osissa. Näytteitä (liite 3, 4, 5, 6) ohjausmateriaalin sisällöstä on liitteinä, joihin valittua yksi dia jokaisesta otsikosta.

6.6 Ohjausmateriaalin pilotointi

Loppuarviointi osoittaa, missä kehittämistyössä onnistuttiin. Arvioinnin kohteena on kehittämistyösuunnittelu, tavoitteiden selkeys ja saavuttaminen, menetelmät, toi-

minnan sujuvuus ja kehittämistyön loppuunsaattaminen (Ojasalo ym. 2015, 47). Kehittämistyön tuloksena koostettu ohjausmateriaali lähetettiin koekäyttöön seitsemälle ohjaajalle, joista kaksi vastastasi esitettyihin kysymyksiin. Heillä ei ollut aiempaa kokemusta näkövammaisten ohjaamisesta.

Ohjaajilta kysyttäessä, kuinka kehittämistyön tavoitteet saavutettiin, he kertoivat saaneen materiaalista tietoa näkövammaisuudesta ja heidän ohjaamisesta. Ohjausmateriaalia pidettiin sopivan tiiviinä. Videot täydensivät materiaalia havainnollistaen näkövammaisen ohjausta ja siihen liittyviä ongelmia käytännössä. Kehittämistyönä koostetun materiaalin vaikutuksina mainittiin näkövammaisen liikkumisen ohjauksen ymmärtämisen ja miten luokassa tulisi ottaa huomioon näkövammaisen opiskelija sekä kuinka tieto antoi rohkeutta toimia. Materiaalin hyötynä oli siitä saatu tieto, kuinka ammattiopistolla tulisi toimia näkövammaiset huomioiden. Perehdyttämismateriaalia aiottiin käyttää tulevaisuudessakin. Materiaalin uudelleen läpikäynti olisi hyödyllistä erityisesti silloin, jos luokkaan tulisi näkövammaisen opiskelija.

7 Kehittämistyön pohdinta

7.1 Tulosten tarkastelu

YK:n vammaisia koskevalla yleissopimuksella taataan vammaisille yhdenvertainen koulutusmahdollisuus muiden kanssa, siksi koulujen henkilökunnalla oltava riittävä tietotaitoa, joka tässä kehittämistyössä kohdistuu näkövammaisiin opiskelijoihin. Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää henkilöstön ohjausosaamista ohjata asiakaslähteisesti näkövammaista opiskelijaa. Kehittämistyön tuotoksena koostetun ohjausmateriaalin avulla ohjaushenkilöstö perehtyy näkövammaisen opiskelijan asiakaslähtöiseen ohjaukseen ja lisää ohjausosaamistaan.

Nyky-yhteiskunnan visuaalisuus ja automatisoituminen on rakennettu hyvin pitkälle näköaistin varaan, jolloin se vammauttaa vielä enemmän henkilöitä, joilla on haasteita näkemisessä. Näkövammaista tukeva esteetön ympäristö tukisi myös useita

muita erityistä tuke tarvitsevia ryhmiä kuten kuulovammaisia. (Näkövammaisen palveluopas 2015, 9). Esteettömyys on otettu huomioon ammattiopiston toimia kehitettäessä ja sitä tulee edelleenkin tehostaa.

Tulokset ovat näkövammaisen ohjauksessa huomioitavia hyvän ohjauksen elementtejä. Voidaan todeta, että näkövammaisen nuoren hyvä ohjaus koostuu asiakaslähteisestä kohtaamisesta, joka huomioi näkövammaisen tuomat yksilölliset erityistarpeet. Hyvään ohjaukseen kuuluu asianmukainen esittely ja opastusote sekä kuvailu. Näkövammaisen opiskelija kohdataan oman ikäisenään. Näkövammaisia huomioiva moniaistinen ympäristö ja apuvälineet kuuluvat olennaisena osana näkövammaisen elämään tuoden heille osallisuutta ja autonomisuutta. Nuoren haasteena on apuvälineiden käytön hyväksyminen, koska he eivät haluaisi erottua muista nuorista. Tästä johtuen ohjauksen tulee olla apuvälineiden käyttöön kannustavaa. Sosiaalisten taitojen haasteellisuuden huomioiminen ohjauksessa auttaa nuorta sosiaalisten taitojen kehittymisessä. Häntä on ohjattava käyttämään sosiaalisia taitojaan eri tilanteissa, erityisesti kaverisuhteiden rakentamisessa. Nuorta ohjataan tutustumaan ja käyttämään verkostoaan, jonka avulla hän pystyy toimimaan myöhemmin itsenäisesti.

Näkövammaisten nuorten kuntoutuksen kehittämishankkeessa, Meikäläistä metsätämässä (2012) ja siihen liittyvässä Salmisen (2013) tutkimuksessa oli hyvin paljon samoja elementtejä kuin ohjauksessa ammattiopistolla. Siitä saatu tietoa ja kokemukset olivat hyödynnettävissä tässä kehittämistyössä ammattiopiston näkövammaisten opiskelijoiden ohjaukseen.

Ryhmähaastatteluun osallistuvien ohjaajien vaihteleva kokemus näkövammaisten ohjaamisesta antoi hyvän pohjan materiaalin rakentamiseen. Ryhmä oli sopivan kokoinen ja aktiivinen. Siellä esille tulleet käytännön aiheet ja havainnot kohtasivat hyvin kirjallisuudesta esille tullessiin asioihin. Ryhmähaastattelussa virisi ajatus käyttää tämän tyyppistä menetelmää muulloinkin ammattitaitoa täydentävien asiakokonaisuuksien käsittelyssä. Kokemusten vaihtoa ja toisilta oppimista tapahtui, vaikka se ei ollut varsinainen tarkoitus.

Kehittämistyö ei onnistunut luomaan ohjausmateriaaliin omaleimaisuutta, joka olisi linkittänyt sen ammattiopistoon. Samantyyppinen materiaali olisi ollut tehtävissä ammattiopiston ympäristöstä, joka olisi paremmin havainnollistanut ammattiopiston ympäristössä ohjausta. Niin laajaan työhön ei ollut mahdollista alkaa. Jo alkuvaiheessa työhön päätettiin käyttää olemassa olevia materiaaleja, koska niiden runsaus hidasti omatoimisesti perehtyjää.

Ohjausmateriaalin pilotointiin osallistui huomattavan vähän ohjaajia. Vastausajan pidentäminen ja vastauskehotus eivät tuoneet vastauksia lisää. Saaduista vastauksista puuttui kehittämissuhteet, joten pilotointi -vaiheen hyöty jäi hyvin vähäiseksi. Jos oppinäytetyönä tehdyn kehittämistyön työntekijä olisi ollut paikalla muistuttamassa pilotoinnista, olisi sen hyöty ollut ehkäpä parempi. Heikon osallistumisen antamaa tietoa olisi ollut lisättävissä ryhmämuotoisella menetelmällä, joka aikaisemmin todettiin hyväksi.

Erityistarpeiden huomioiminen ammattiopistolla kuuluu oleellisena osana opiskelijoiden ohjausta. Näkövammaisuuden tuomat erityistarpeet eivät aiheuta toteutuakseen suuria muutoksia, sillä samantyyppisiä asioita on otettava huomioon muidenkin erityistä tukea tarvitsevien ryhmien kohdalla. Moniammatillisen yhteistyön avoimuus ja ajan antaminen yhteistyölle toisi esille ohjaushenkilökunnan vahvuuksia ja vahvistaisi ohjausosaamista.

7.2 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärvi ja muut (2009, 261) ovat todenneet, että reliabiliteetilla ja validiteetilla mitataan tutkimuksen luotettavuutta. Reliabiliteetti kohdistuu tutkimuksen menetelmästä annettuun tietoon, joiden avulla tutkimus voitaisiin mahdollisesti tehdä uudelleen samoin tuloksin (Mts). Luotettavuutta voidaan osoittaa muun muassa tarkalla prosessikuvauksella ja perustelemalla päätelmiä sekä käyttämällä erityyppisiä aineistoja sekä tiedonkeruumenetelmiä (Ojasalo 2009, 9). Validiteetti kohdistuu Hirsjärvi ym. (2009, 155) mukaan valittuun menetelmään ja se osoittaa, kuinka hyvin kyseessä olevalla tutkimusmenetelmällä on saatu vastauksia ja vastaavatko ne tarkoitustaan.

Kehittämistyöhön aineistoa kerätessä tiedotetaan mukana olleelle henkilöstölle ja opiskelijoille kehittämistyön tarkoituksesta ja tavoitteista sekä käytänteistä. Kehittämistyön aineistona käytetään luotettavia ja asianmukaisia lähdetietoja sekä niiden merkintöjä. Tulokset esitetään sellaisina kuin ne ovat kehittämistyössä esille tulleet, tarkasti ja vääristelemättä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 49.)

Kehittämistyön reliabiliteettia arvioidessa voidaan todeta, että sen vaiheet on kuvattuina ja havainnollistettuna kuvion avulla. Kehittämistyö olisi toistettavissa samanlaisena osittain, koska ryhmähaastattelusta saatuun aineistoon vaikuttaa ohjaajien perehtyneisyys ja jota ryhmähaastattelussa jo tapahtui. Uusinnassa aineistoa tuotettiin oletettavasti vielä runsaammin. Luotettavuuden varmistamiseksi kehittämistyössä käytettiin useita aineistonkeruumenetelmiä. Kehittämistyössä käytettiin yleisesti käytössä olevia tietokantoja ja pyrittiin hakemaan mahdollisimman uutta tietoa. Kirjallisuuden valinnassa otettiin huomioon tekijöiden asiantuntemus. Kehittämistyön lähestymistapana ollut tutkimuksellinen kehittäminen soveltui hyvin käytettäväksi, koska saatiin toivottuja konkreettisia vastauksia näkövammaisen opiskelijan ohjaamiseen liittyen.

Ryhmähaastatteluun osallistuvia ohjaajia ja havainnoitavaa opiskelijaa tiedotettiin opinnäytetyönä tehtävästä kehittämistyöstä. Lisäksi näkövammaiselta opiskelijalta pyydettiin tutkimuslupa, hänen huoltajiensa allekirjoittamana. Samoin on kerrottu Näkövammaisten keskusliiton asiantuntijalle kehittämistyöstä. Näkövammaisten keskusliiton materiaali käyttämiseen pyydettiin lupa. Haastattelua purettaessa ohjaajien nimet korvattiin kirjaimilla ja esille tulleita tilanteita käsitellään yleisellä tasolla nostamatta esiin yksittäisiä tapauksia anonymiteettiin säilyttämiseksi. Videotallenne tuhoettiin sen litteroinnin jälkeen. Vaitiolovelvollisuus on otettu huomioon opinnäytetyötä tehdessä, koska ammattiopistolla on näkövammaisia opiskelijoita määrällisesti vähän.

7.3 Kehittämisideoita ja tulosten hyödyntäminen

Kehittämistyötä toteuttaessa tuli esille joitakin ohjaamista ja perehtymistä helpottavia ideoita: sokkona kävely oppimisympäristössä, vertaistukiryhmän perustaminen näkövammaisille opiskelijoille ja ohjaajien ammattitaitoa kehittävä ryhmä.

Jotta materiaaliin perehtyjä saisi mahdollisimman todenmukaisen kuvan ohjattavan kohtaamista haasteista ja hänen kokemusmaailmastaan, voitaisiin esimerkiksi soveltaa perehdyttämisessä kokemusta sokkona kulkemisesta. Se voitaisiin toteuttaa niin, että ohjausmateriaaliin nimetään henkilö, jonka kanssa perehtyjän olisi mahdollista kulkea sokkona niissä tiloissa, joissa kyseessä oleva opiskelijakin kulkee. Ohjaaja, joka olisi erikoistunut näkövammaistaitoihin kouluttaisi, jos tarvetta ilmenee. Lisäksi olisi järjestettävä mahdollisuus ohjata ryhmässä, jossa on näkövammaisen opiskelija ja tutustua hänen toimintatapoihinsa.

Vertaistukiryhmän perustaminen olisi peruteltua, koska ammattiopistossa opiskelee muutamia näkövammaisia opiskelijoita. He tuntevat jo entuudestaan toisensa, koska he ovat useimmiten käyneet samaa peruskoulua. Ammattiopistolla he jakautuvat rakennuksessa eri kerroksiin ja ryhmiin tietämättä toisten sijaintia. Ammattiopisto voisi tarjota heille vertaistukiryhmän, jossa he voisivat jatkaa ja vahvistaa sosiaalista verkostoaan. Näkövammaisista opiskelijoista koottu ryhmä voisi olla opintoihin sisältyvä tai harrasteryhmä. Tähän yhteistyöhön olisi mahdollista kutsua mukaan myös paikallinen näkövammaisjärjestö.

Ryhmähaastattelun tyyppistä tiedonsiirtoa ja asioiden haltuunottoa kannattasi käyttää menetelmänä muussakin yhteydessä. Kehittämistyön jatkoa tarvittaisiin ryhmissä, joissa on näkövammaisen opiskelija. Tietoa tarvitaan näkövammaisten käyttämistä työtapoista eri ammattialoilla ja käytettävissä olevista apuvälineistä. Kartoittamalla aineistoa voitaisiin ottaa käyttöön toimintaan soveltuvimmat materiaalit.

Tuloksia voidaan hyödyntää näkövammaisen opiskelijan ohjaamisessa kehittämiseen, ympäristön turvallisuudesta huolehtimiseen, apuvälineiden käytön ja verkostossa toi-

mimisen tukemisessa. Ohjausmateriaalista hyötyvät perehdytystä tarvitsevat ohjaushenkilöt ja harjoittelijat sekä ammattiopiston opiskelijat. Materiaalin läpikäynti on hyödyllistä kaikille, joilla ei tietoa, kuinka näkövammaisen kanssa toimitaan.

Lähteet

A 811/1998 Valtioneuvoston asetus ammatillisesta peruskoulutuksesta. Viitattu 14.4.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. http://www.finlex.fi/fi/ajantasainen_lainsaadanto.

Ajuwon, P., Sarraj, H, Griffin-Shirley, N., Lechtenberger, D. & Zhou, L. 2015. Including Students Who Are Visually Impaired in the Classroom: Attitudes of Preservice Teachers. Texas Tech University. Journal of Visual Impairment & Blindness, 109, 2, 131–40. Viitattu 14.4.2016. <https://janet.finna.fi/>. Cinahl.

Alves CCF., Monteiro GBM., Rabello S., Gasparetto MER., de Carvalho KM., Assistive technology applied to education of students with visual impairment. Revista Panamericana de Salud Publica, 26, 2, 148–152. Viitattu 14.4.2016. <https://janet.finna.fi/>. Cinahl.

Ammatillinen erityisopetus. N.d. Opetushallitus. Viitattu 14.4.2015. www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/ammattilliset_perustutkinnot/ammattillinen_erytisopetus).

Apuvälinelainsäädäntö. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/apuvaineet/apuvaineelainsaadanto>.

Esteettömyys kouluissa – opas suunnittelijoille ja henkilökunnalle 2008. Helsinki kaikille -projekti ja Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu. Viitattu 14.4.2016. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/Opas_esteettomyys_kouluissa.pdf.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. N.d. Edu.fi. Viitattu 15.4.2016. http://www.edu.fi/ammattikoulutus/ammattillinen_erytisopetus/opetussuunnitelmat_ja_opetuksen_jarjestaminen/hojks.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hännikäinen, T., 2006. Näkövammaisen oppilaan koulunkäynnin tukimuodot. Teoksessa. Takala, M. & Kontu, E. (toim.) Näkökulmia näkövammaisten opetukseen. Juva: WS. Bookwell Oy.

Jokiniemi, J. 2007. Kaupunki kaikille aisteille - Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia. Väitöskirja. Viitattu 14.4.2016.
<http://lib.tkk.fi/Diss/2007/isbn9789512290475/isbn9789512290475.pdf>.

Jokiniemi, J. 2015. Valaistus ja ympäristösuunnittelu – värit, kontrastit ja moniaistisuus heikkonäköisten arjessa. Koulutus 17.11.2015. Bovallius – ammattiopisto.

L 63/1998. Laki ammatillisesta koulutuksesta. Viitattu 4.10.2015. Valtion säädöstietopankki Finlex. <Http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

L 566/2005. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. Viitattu 22.2.2016. Valtion säädöstietopankki Finlex. <Http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.

Lahtinen, R., Lahtinen, M., Paavolainen, A. 2005. Kuvailun käyttöä näkövammaisen opetuksessa. Teoksessa. Takala, M. & Kontu, E. (toim.) Näkökulmia näkövammaisten opetukseen. Juva: WS. Bookwell Oy.

Lehtinen, M. 2008. Näköstellään! Näkövammaisten kuvailmaisuus. Sokeain lasten tukisäätiö. Helsinki: Multiprint Oy.

Meikäläistä metsästämissä. 2012. Näkövammaisten nuorten kuntoutuksen Kehittämishanke 2011–2012 loppuraportti. Näkövammaisten keskusliitto. Viitattu. 22.11.2015. www.kela.fi/.../meikalaista_metsastamassa_loppuraportti_2012.

Niemelä, A., 2007. Joutuu vähän taisteleen. Asenteellinen opiskeluympäristö. OTUS 29. Viitattu 26.2.2016. <Http://esok.jyu.fi/julkaisut/joutuu/>.

Notko, T. 2006. Kuntoutus- ja palveluohjauksen mahdollisuudet. Janus vol. 14, 1, 2006, 61–66. Viitattu 14.4.2016.
<http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/viewFile/50357/15210>

Näkövammaisen palveluopas 2015. Näkövammaisten Keskusliitto ry:n julkaiseman Airut-jäsenlehden liite. Viitattu 30.12.2015.
www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/julkaisu/palveluopas.

Näkövammaisten yleisimmät apuvälineet. N.d. Aviris.fi. Viitattu 26.1.2016.
<https://www.aviris.fi/fi/etusivu/uusille/yleisimmat#paragraph0>.

Oikari, A. 2015. Näkövammaisten apuvälineiden käytettävyys. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Viitattu 25.2.2016.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46209/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201506052201.pdf?sequence=1>.

Ohjeita näkövammaisen opastamiseen. N.d. Näkövammaisen keskusliitto. Viitattu 22.2.2016.
<http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/kohtaaminen/opastaminen#paragraph1>.

Ojamo, M., 2014. Näkövammarekisterin vuosikirja 2014. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Näkövammaisten keskusliitto ry. Helsinki: Aleksipaino Group Oy Trio-Offset.

Ojanen, S., 2006. Ohjauksesta oivallukseen Ohjausteorian käsittelyä. 4. uud. p. Helsinki: Yliopistopaino

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. P. 3–4. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. P. 3–4. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opiskelijahuoltosuunnitelma 2014. Bovallius –ammattiopisto: Intra.

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. P. 2. Helsinki: Gaudeamus

Pfeiffer, J. P., Pinquart, M. 2013. Computer use of adolescents with and without visual impairment. *Technology & Disability*. 25, 2, 99–106. Viitattu 22.3.2016.
<https://janet.finna.fi/>. Cinahl.

Perehdytä hyvin. Työterveyslaitos 2011. Viitattu 26.3.2016.
www.ttl.fi/fi/toimialat/soter/vanhusty/osaaminen/perhehdytys/Sivut/default.aspx

Poussu-Olli, H-S., Keto, L. 1999. Perustietoa näkövammaisuudesta, näkövammaisten opetuksesta ja koulutuksesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Turku: Painosalama Oy.

Rouvinen-Wilenius, P. 2008. Tavoitteena hyvä ja hyödyllinen terveysaineisto. Terveyden edistämiskeskus. Viitattu 19.2.2016.
health.web2.hpsjr.fi/web/pdf/publications/2008/2008_003.pdf.

Rantanen, T., Toikko, T., 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Viitattu 20.11.2015. <https://uasjournal.fi/k/1088-1876-1-PB.pdf>.

Salminen, A-L., Karhula, M.E. 2014. Young persons with visual impairment: Challenges of participation. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 21(4): 267-276. Viitattu 22.2.2016. <https://janet.finna.fi/>. Cinahl.

Salminen, A-L. 2013. Kuntoutus näkövammaisen nuoren itsenäistymisen tukena. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Viitattu 22.1.2016.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/.../Selosteita82.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. 2007. Viitattu 26.2.2016
<https://www.thl.fi/documents/10542/471223/ihmisoikeudet.pdf>.

Sujuvuutta arkeen. N.d. Artikkelin Näkövammaisten keskusliiton sivustolla. Viitattu 13.2.2016. <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/julkaisu/esitteet/sujuvuutta>.

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus? 1.p. Helsinki: Edita.

Vehne, I. 1996. Selkeä ympäristö. Näkövammaisille soveltuvan ympäristön suunnittelu. Näkövammaisten keskusliitto ry. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK.

Liitteet

Liite 1. Fokusryhmähaastattelu suunnitelma

Fokusryhmähaastattelu

8.1.2015 klo 12.15 – 13.40

Lasi-keramiikkaluokka

Osallistujat: 9 opetuksen ohjaajaa kutsutaan

Tavoitteena on saada ammatillisessa koulutuksessa työskentelevien opetuksen ohjaajien näkemyksiä näkövammaisen ohjaamisesta ammattiopistossa. Keskustelussa haetaan vastauksia muutamaan kysymykseen liittyen ennalta valittuihin teemoihin. Lisäksi on yksi vapaa teema, mikäli nousee joku asia joka ei liity valittuihin teemoihin.

Kysymykset

Millaista on näkövammaisen nuoren hyvä ohjaus?

Millaisia pulmakohtia on tullut vastaan?

Kuinka niistä on selvitty?

Millaista tietoa tarvitsevan, jos ei ole kokemusta ja tietoa?

Kehittämisisideoita?

Nämä kysymykset käydään läpi seuraavista teemoista.

Teemat

1. Kohtaaminen ja ohjaaminen
2. Turvallisuus
3. Apuvälineet
4. Verkosto
5. Muu esille tuleva tärkeäksi koettu teema

Tilanne videoidaan ja käytetään fläppitaulua.

Liite 2. Tutkimuslupa alaikäisen opiskelijan huoltajalle

Hyvä huoltaja

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelija ja teen opinnäytetyötä kuntoutuksen suunnittelun ja -ohjauksen koulutusohjelmassa. Opinnäytetyön aiheena on **Näkövammaisen nuoren ohjaaminen ammatillisessa koulutuksessa**. Opinnäytetyön tuotoksena koostetaan materiaali, jonka avulla ohjaushenkilöstö perehtyy näkövammaisen nuoren ohjaamiseen ja saavat lisää ohjausosaamista.

Opinnäytetyössä selvitetään: Millaista ohjausta ja millaisia tukitoimia nuoria näkövammaisen tarvitsee edetäkseen ammatillisissa opinnoissa.

Opinnäytetyö toteutetaan työelämän kehittämistehtävänä ja sen toteuttamista varten tarvitaan huoltajalta ja nuorelta tutkimuslupa.

Opinnäytetyöhön liittyvässä haastattelussa opiskelija kertoo, kuinka ohjaus tapahtuisi sujuvasti hänen näkökulmasta. Lisäksi havainnoidaan opiskelijan arkea ja saadaan tietoa, millaisiin asioihin ohjauksessa pitää kiinnittää huomiota. Ohjauksen lisäksi teemoina ovat turvallisuus, toisen kohtaaminen, apuvälineet ja verkostot. Opiskelijan näkökulma kehittämistehtävässä on erittäin tärkeä, jotta ohjausta voidaan kehittää asiakaslähtöiseksi.

Aineiston analysointivaiheessa opiskelijan antamat vastaukset käsitellään niin, että ne pysyvät nimettöminä ja niistä ei voida tunnistaa vastaajaa. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Opinnäytetyötä ohjaa lehtori Teppo Karapalo ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksiköstä.

Annan tarvittaessa lisätietoja.

Kiitos yhteistyöstä!

Seija-Sinikka Laitinen

TUTKIMUSLUPA

Opiskelijan nimi _____

Annan luvan osallistua opinnäytetyönä tehtävään kehittämistyöhön.

En anna lupaa osallistua kehittämistyöhön.

Aika ja paikka ____ . ____ 2016 _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Nimenselvennys

Liite 3. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 3.

Liite 4. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 4.

Kohtaaminen

Esittelemisen kohdatessa

- Ole lähietäisyydellä ja puhu kohtisuoraan
- Esittelet itsesi nimeltä ja kerro asiasi
- Tavatessanne uudelleen, vaikka hän jo tuntisikin sinut, kerro silloinkin, kuka olet.
- Kerro, kun poistut tilasta.
- Nimillä puhuttelu helpottaa keskusteluun osallistumista
- [Sujuvuutta arkeen](#) (Näkövammaistenkeskusliitto 2014)
- Videossa kerrotaan valo-olosuhteiden vaikutuksesta, valkoisen kepin käytöstä ja puhumisesta sekä avun pyytämisestä. Erityisesti yllättävät muutokset ympäristössä vaikeuttavat näkövammaisen itsenäistä kulkemista, silloin apu on tarpeen (Näkövammaisten keskusliitto, 2014).
- [Hei, voinko auttaa? Näin kohtaat näkövammaisen \(3:51 min.\)](#)

Jatka

Liite 5. Näytte ohjausmateriaalin dioista: Dia 9.

Turvallinen ympäristö

Kulkuväylät

- Turvalliset kulkuväylät on hyvin valaistuja ja kohokuvioin merkittyjä. Kohokuviot ovat tuntoaistin avulla havaittavissa olevia merkkejä esim. lattiassa.
- Voimakkailla kontrasteiteippauksilla voidaan merkitä kulkuväylä. Tällaisia on esimerkiksi aulassa ja ruokalassa. Kun kontrastit eivät erotu, osa niistä voidaan korvata taktiileilla, jotka on toteutettu karhenteippauksin. Valkoisen kepin avulla näkövammaisen tunnistaa kulkuväylät ja pöydän pinnoissa koskettamalla erottaa erilaiset pinnat. Ammattiopistolla on mm. mustia teippauksia.
- Kulkuväyliä voidaan merkitä äänillä kuten kulkusilla. Luokassa tai työtilassa oleva radio, joka on aina tiettyssä paikassa päällä auttaa tilan hahmottamisessa.

Jatka

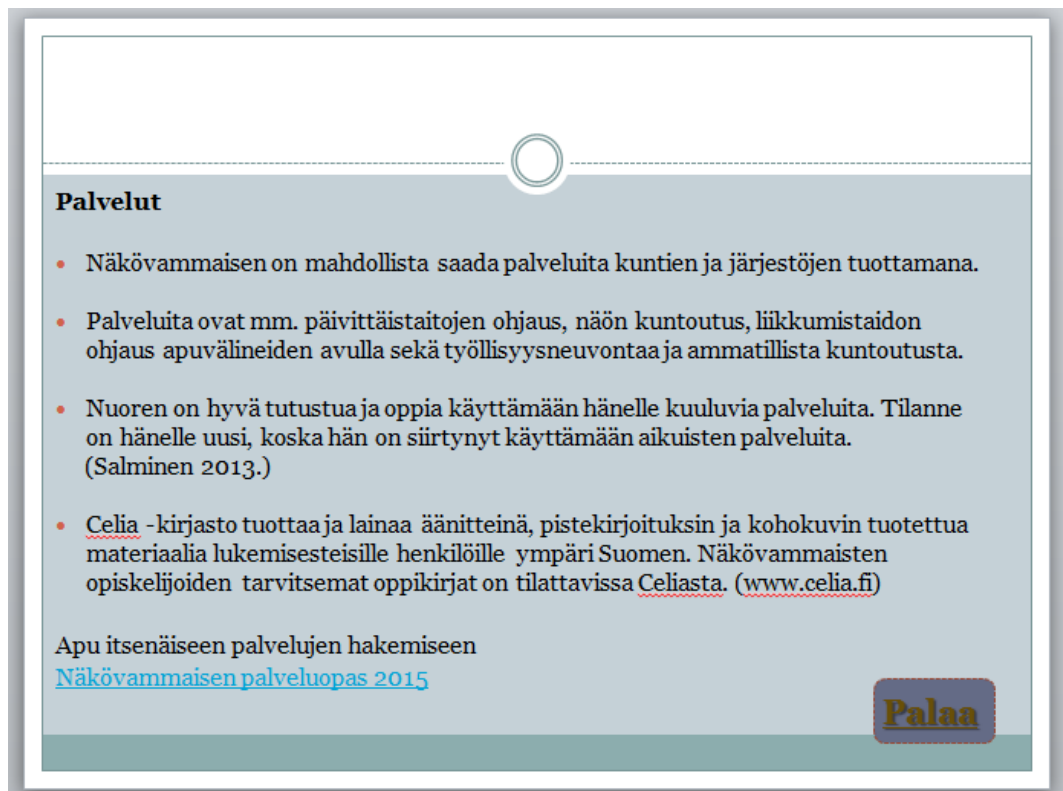
Liite 6. Näytteet ohjausmateriaalin dioista: Dia 13.

Apuvälineet

- Näkövammaisen nuoren kannattaa opetella käyttämään apuvälineitä, koska näön heikentyessä ovat taidot jo hioutuneet ja toiminta vakiintunutta. Tämä auttaa toimimaan ja säilyttää itsenäisyyden ja lisää osallisuutta myöhemmissäkin vaiheissa.
- Apuvälineiden käyttöönottoa nuori ei aina koe tarpeelliseksi. Taustalla saattaa olla esimerkiksi pelko leimautumisesta.
- Nuoren on hyvä oppia käyttämään apuvälinepalveluita. Näin hän pystyy hankkimaan myöhemminkin rikkoutuneen tilalle uuden apuvälineen.
- Nuoret hyväksyvät helpommin trendikkäät apuvälineet, kuten älypuhelimeen saatavat toiminnot ja kannettavan tietokoneen.
- Kansaneläkelaitoksen apuvälinepalvelut määrittävät ammatillisessa koulutuksessa tarvittavat apuvälineet, järjestää apuvälineitä kokeiltavaksi, antaa omaksi tai käyttöön.
- Em. apuvälineiden käytön opetus, seuranta ja huolto kuuluvat Kelan palveluihin (Apuvälinelainsäädäntö 2015).

Jatka

Liite 7. Näyte ohjausmateriaalin dioista: Dia 15.

Palvelut

- Näkövammaisen on mahdollista saada palveluita kuntien ja järjestöjen tuottamana.
- Palveluita ovat mm. päivittäistaitojen ohjaus, näön kuntoutus, liikkumistaidon ohjaus apuvälineiden avulla sekä työllisyysneuvontaa ja ammatillista kuntoutusta.
- Nuoren on hyvä tutustua ja oppia käyttämään hänelle kuuluvia palveluita. Tilanne on hänelle uusi, koska hän on siirtynyt käyttämään aikuisten palveluita. (Salminen 2013.)
- Celia -kirjasto tuottaa ja lainaa äänitteinä, pistekirjoituksin ja kohokuvoin tuotettua materiaalia lukemisesteisille henkilöille ympäri Suomen. Näkövammaisten opiskelijoiden tarvitsemat oppikirjat on tilattavissa Celiasta. (www.celia.fi)

Apu itsenäiseen palvelujen hakemiseen
[Näkövammaisen palveluopas 2015](#)

Palaa